

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Asiantuntijalausunto liittyen Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osaan ”Jaettu ymmärrys työn muutoksesta

Teemana: Y-sukupolven tulevaisuusvisiot.

Minna Nikunen, YTT, dosentti

Tulevaisuusselonteossa tuodaan esille aiheellisia huolia. Jos talouskasvu ei enää näy työllisyysasteen nousuna, edessä on merkittäviä vaikeuksia. Nämä vaikeudet kohdistuvat toki koko työikäiseen väestöön, mutta kaikkein selkeimmin nuoriin ja nuoriin aikuisiin, joiden asema työelämässä ei ole vielä vakaa. Jotkut työelämän muutoksen kriitikot näkevät ongelmallisena sen, että nuoria saatetaan tällöin kohdella joustavana resurssina.

Joidenkin tutkijoiden (esim. Jacobs 2017) mukaan huoli digitalisaatiosta on liioittelua, toiset ovat puolestaan tehneet laskelmia, joiden perusteella työvoima-aste teollistuneissa maissa laskee merkittävästi (selonteko s. 19). Digitalisaatio tosiaan luo uusia työpaikkoja, mutta on toki myös mahdollista, että nämä työpaikat ovat suurelta osin verkkomyyntin chatti-palvelujen tai call-center-töitten kaltaisia matalapalkkaisia tehtäviä.

Digitalisaation ja tekoälyn työelämävaikutukset voivat toki olla myös – kuten selonteossa todetaan – ihmisten ajan vapautumista muuhun. Tällöin on tärkeää, että pidetään huolta palkan ja toimeentulon tasaisesta jakautumisesta. Keskustelu kuuden tunnin työajasta voisi olla paikallaan monilla aloilla (toki myös kansalaispalkkakeskustelu liittyy aiheeseen). Ehdotan kuuden tunnin työaikaan liittyvien pohdintojen lisäämistä lausuntoon sivulla 11 työn ja työttömyyden uudelleen määrittelyn jälkeen. Työn ja työttömyyden uudelleen määrittelyn osalta teksti voisi olla konkreettisempi; ehkä siihen sisältyy myös tuo työaikakysymys?

Selonteon kappale, joka käsittelee tekoälyä (s. 10) on hiukan epäselvä. Toivoisin, että käsitettä tekoäly avattaisiin lukijalle paremmin

Tulevaisuusvisioiden osalta haluaisin tuoda esille sen seikan, että poliittisissa dokumenteissa ja niiden julkistamisessa, saatetaan joskus tuoda esille huolta nuorista siten, että tulevaisuus vaikuttaa synkemmältä kuin se onkaan (Nikunen 2017). Media ottaa helposti vastaan sanomia, joissa riskit korostuvat ja korostaa niitä edelleen. Toki se, että nuori löytää koulutuksen, josta työllistyy hyvin, on tärkeää, mutta riskiajattelu ja väärin valintojen pelko voi myös ohjata aloille, jotka eivät ole mieluisia tai tekemään kunnianhimottomia valintoja. Haastattelemamme nuoret kokevat vaikeaksi myös sen, että valinnat pitää tehdä nuorena ja ettei niitä voi kovin helposti peruuttaa.

Luottamus sosiaaliseen nousuun horjuu ja lieenee jo jossain määrin horjunut. Korkea-asteen opintojen suosia ja suorittaminen ovat laskeneet (Kalenius & Karhunen 2017). On mahdollista, että riskiajattelu suuntaa nuorten kiinnostusta aloille, jotka valmistavat tiettyyn ammattiin, sen sijaan että panostettaisiin kognitiivisiin taitoihin tai ns. metataitoihin (selonteko s.27).

Teemasta ”Y-sukupolvi”. Sukupolviajattelu on määritelmällisesti ongelmallista siinä mielessä, että se häivyttää sukupolven sisäisiä eroja. Monet nuoret aikuiset esimerkiksi pyrkivät vakauteen, kun usein y-sukupolven nähdään katsovan tulevaisuutta luonnostaan epävarmana ja sopeutuneen siihen. Tutkimuksemme ja tuoreimman nuorisobarometrin (Aapola-Kari & Wrede 2017) mukaan useimmat nuoret kuitenkin toivovat tulevaisuudeltaan vakituista työtä. kaikki eivät ole ns. diginatiiveja eivätkä he välttämättä koe työelämän digitalisoitumista itseään miellyttäväksi muutokseksi.

Sukupolvipuhe myös saa helposti aikaan antagonismia eri ikäluokkien välille. Esimerkiksi Suomessa nuorten työttömien osuus ikäluokasta (Tilastokeskus 2017) ei ole merkittävästi suurempi kuin vanhempienkaan. Tosin suuri osa nuorista ei ole työmarkkinoiden käytettävissä ollessaan opiskelijoita. Käsitteen käyttö on toki myös perusteltua, sillä nuoret aikuiset ovat tosiaan astumassa erilaisille työmarkkinoille kuin vaikkapa heidän vanhempansa. Katson myös, että eläkejärjestelmän sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta on syytä tarkastella tässäkin yhteydessä. Eläkkeen määräytymisen muutoksia kannattaisi pohtia, sillä muutoin vaarana on, että silpputyöläisistä tulee köyhiä vanhuksia. Sukupolvien välinen solidaarisuus auttaa eniten hyvätuloisten vanhempien lapsia.

Lopuksi toteaisin, että selonteon lähtökohta yhdistää työn merkityksellisyyteen liittyvä keskustelu tuottavuutta ja kilpailukykyä koskevaan keskusteluun, on mielestäni hedelmällinen. Jos keskitytään vain tuottavuuteen, näkökulma on turhan kapea ja pahimmillaan työntekijöitä välineellistävä. Selonteossa keskityttiin hiukan turhan selvästi teknologiseen ja digitaaliseen muutokseen, palvelun ja hoivan kustannuksella. Sukupuolinäkökulman voisi myös tuoda selkeämmin esiin, erityisesti juuri palvelu- ja hoiva-ammattien tilannekehityksen osalta, mutta myös yrittäjyyden ja ns. pakkoyrittäjyyden sekä työn pirstaleistumisen osalta. Mitä sukupolivaikutuksia työn muutoksella voidaan ennakoida olevan?

Kirjallisuutta:

Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jäntti, Matilda (2017) Perinteisiä toiveita, nykyhetkeen kiinnittyviä pelkoja – Nuoret pohtivat tulevaisuutta. In Sami Myllyniemi (ed.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri* 2016. 159–176.

Jacobs, Jerry A. (2017 luento WORK-konferenssissa Turussa) Using History to Inform the Future of Work.

Aleksi Kalenius ja Hannu Karhunen: Koulutustason nousu on pysähtymässä. *Tieto&trendit* 2.11.2017

Myrskylä, Pekka. 2011. *Nuoret työmarkkinoiden ja opintojen ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Nikunen, Minna (2016) 'Liikkuvuus nuorten työmarkkinoiden pääomana', Teoksessa Jaana Parviainen, Taina Kinnunen and Ilmari Kortelainen (toim) *Ruumiillisuus ja työelämä*, pp. 76–95. Tampere: Vastapaino.

Nikunen, Minna (2017) 'Young People, Future Hopes and Concerns in Finland and the European Union: Classed and Gendered Expectations in Policy Documents', *Journal of Youth Studies* 20 (6): 661–676.

Sukarieh, Mayssoun and Tannock, Stuart (2015). *Youth Rising? The Politics of Youth in the Global Economy*. Abingdon: Routledge.